

Piotr Uwijała

Uniwersytet Śląski w Katowicach

tingart1@wp.pl

<https://orcid.org/0000-0001-7355-5494>

Pomoc państwa węgierskiego dla Polski w 1920 roku

Abstrakt: Artykuł dotyczy zagadnienia relacji polsko-węgierskich w czasie wojny Polski z Rosją bolszewicką, ze szczególnym uwzględnieniem pomocy udzielonej Polsce przez państwo węgierskie w 1920 roku, czyli w okresie największego zagrożenia bolszewickiego wiszącego nad niepodległością Rzeczypospolitej. W tekście przedstawiono szeroki zakres pomocy, jakiej państwo węgierskie udzieliło Polsce, oraz wskazano motywacje i cele polityczne przyświecające Węgrom w zakresie wspierania walki i polityki odrodzonego państwa polskiego. Najważniejszym elementem pomocy węgierskiej były dostawy broni i amunicji wyprodukowanej na Węgrzech oraz pomoc w organizowaniu transportu zakupionych przez Polskę na zachodzie Europy materiałów wojskowych, w tym broni, amunicji i sprzętu wojskowego. W tekście zawarto istotne informacje na temat ilości oraz rodzaju materiału wojskowego dostarczonego Polsce przez Węgry, a także na temat organizacji w 1920 roku kolejowego transportu materiału wojennego przez terytorium węgierskie i rumuńskie do Polski, walki ochotników węgierskich w szeregach Wojska Polskiego oraz prób wprowadzenia w życie węgierskiej koncepcji nawiązania bliższego sojuszu z Polską. Opisano również geopolityczne uwarunkowania, w jakich pomoc węgierska była Polsce udzielana.

Słowa kluczowe: wojna polsko-bolszewicka, Węgry, pomoc, transporty wojskowe, stosunki polsko-węgierskie, materiał wojenny, broń, amunicja

Pierwsza wojna światowa doprowadziła do głębokich przemian politycznych i społecznych w Europie, które stworzyły szanse na odrodzenie się państwa polskiego. Powstała do niepodległego bytu Polska w swych ambicjach terytorialnych odwoływała się do własnych tradycji historycznych wielkiego i w pełni suwerennego państwa. Wyłaniające się na politycznej mapie Europy państwo polskie z rozległym terytorium od samego początku budziło niepokój sąsiadów oraz krajów Ententy¹. Wizja silnej i dużej terytorialnie Polski nie była w interesie zwycięskich mocarstw,

¹ W. BALCERAK: *Geneza i uwarunkowania wojny polsko-radzieckiej 1919—1920*. W: *Wojna polsko-sowiecka 1920 roku. Przebieg walk i tło międzynarodowe. Materiały sesji naukowej w Instytucie Historii PAN 1—2 października 1990*. Red. A. KORYŃ. Warszawa 1993, s. 9—10.

które życzyły sobie raczej Polski niewielkiej i wkomponowanej w powojenny ład na zasadzie podporządkowania i wdzięczności za niepodległość².

W wyniku klęski wojennej Niemiec i rewolucji w Rosji w Europie Środkowej zapanował krótkotrwały chaos, który powodował, że terytorialny kształt Polski w dużej mierze zależał od działań polskich sił zbrojnych. Przemieszczenie ludności polskiej z ludnością litewską, ukraińską i białoruską powodowało niemożliwe do uniknięcia konflikty z ambicjami niepodległościowymi narodów zamieszkujących wschodnie rubieże dawnej Rzeczypospolitej.

Odbudowujące się państwo polskie już wraz z rozpoczęciem procesu wytyczania swoich granic państwowych weszło w spory terytorialne z Litwinami, Ukraińcami i Czechami, które następnie przeistoczyły się w starcia zbrojne³. Ze zrozumiałych względów wrogo nastawieni do Polski byli również Niemcy, którzy w wyniku postanowień traktatu wersalskiego tracili na jej rzecz znaczne terytoria należące przed 1914 rokiem do Rzeszy⁴. Jedynym sąsiadem Polski, z którym nic ją nie dzieliło, a który przejawiał przyjacielskie zachowanie wobec niej, była Rumunia, która za pośrednictwem Francji wsparła Polskę w 1919 roku w konflikcie z Ukraińcami⁵.

Od wschodu Polakom oraz innym narodom zagrożenie niesły siły rewolucji rosyjskiej zmierzające do rozlania fali anarchii po całej Europie. Wywalczenie dużej i rozległej terytorialnie Polski dawać mogło rękojmię przyszłej siły i znaczenia odradzającego się państwa oraz umożliwić mu utrzymanie niepodległości pomimo niekorzystnego geopolitycznego położenia pomiędzy Niemcami i Rosją⁶.

Konferencja pokojowa w Paryżu nie wytyczyła wschodnich granic tworzącej się Polski. Powodem takiego stanu rzeczy był chaos panujący na obszarach dawnej Rosji oraz nieobecność przedstawiciela tego państwa w Paryżu. Wojska bolszewickie, przesuwające się stopniowo na zachód, zaczęły ścierać się z oddziałami polskimi, które maszerując na wschód zajmowały ziemie należące do dawnej Rzeczypospolitej. Zbrojna konfrontacja między Ukraińcami i Polakami w byłej Galicji Wschodniej trwała aż do końca 1919 roku i zakończyła się zajęciem przez Polskę całej prowincji. Na konferencji pokojowej nie opowiedziano się jednomyślnie po stronie Polski przeciw bolszewikom ani pod względem politycznym, ani militarnym. Państwa zwycięskiej koalicji w ramach konferencji pokojowej nie uznawały bolszewików jako przedstawicieli państwa rosyjskiego i nie próbowały zawrzeć z nimi pokoju. Zaproponowano tylko pod koniec 1919 roku prowizoryczne tymczasowe rozgraniczenie na wschodzie, które nie stanowiło żadnego rozwiązania⁷.

² Ibidem.

³ *Historia dyplomacji polskiej*. T. 4. Red. P. Łossowski. Warszawa 1995, s. 95–101.

⁴ T. KOTŁOWSKI: *Niemcy 1890–1945. Dzieje państwa i społeczeństwa*. Kraków 2008, s. 64.

⁵ *Historia dyplomacji polskiej...*, s. 99.

⁶ Ibidem, s. 97.

⁷ P. WANDYCZ: *Cena wolności. Historia Europy Środkowowschodniej od średniowiecza do współczesności*. Kraków 2003, s. 293–294.

Paryż i Londyn stały wówczas na stanowisku, że nie należy akceptować jakichkolwiek zmian terytorialnych kosztem Rosji, które wykraczałyby poza wytyczoną już na kongresie wiedeńskim granicę Królestwa Polskiego. Podsumowaniem tego stanowiska stała się deklaracja Rady Najwyższej Ententy z 8 grudnia 1919 roku w sprawie tymczasowej wschodniej granicy Polski, która miała przebiegać od północnej części Suwalszczyzny wzdłuż wschodniej granicy Białostockiego i wzdłuż rzeki Bug do dawnej granicy Królestwa Polskiego i Galicji, nie wchodząc na teren Małopolski⁸.

W latach 1919—1920 to nie mocarstwa zachodnie decydowały ostatecznie o wytyczeniu biegu granic na wschodzie Europy. Rozstrzygały o nich relacje sił poszczególnych aktorów sceny politycznej tej części kontynentu, ich interesów oraz granice wyobraźni politycznej ich elit. Polska i jej elity polityczne odgrywały w tej grze rolę współdecydującą, co bardzo irytowało mocarstwa zachodnie⁹.

Aż do końca 1919 roku polityka Francji wobec Rosji i Europy Wschodniej polegała na wspieraniu w ramach wojny domowej w Rosji „białych”, których reprezentowali admirał Aleksander Kołczak i gen. Antoni Denikin. Jednak z biegiem czasu, z uwagi na fakt, że geopolityczną przestrzeń byłego państwa carów zajęli w ogromnej większości bolszewicy, polityka Francji ulec musiała zmianie. Powstała koncepcja utworzenia pomiędzy Niemcami i bolszewicką Rosją tzw. kordonu sanitarnego polegająca na wzmocnieniu krajów pogranicznych z Rosją, tak aby były one zdolne do zahamowania jej ewentualnej ekspansji do Europy Środkowej, w stronę Niemiec. Polityka francuskiego „kordonu sanitarnego” na wschodzie miała również za zadanie przeciwdziałać wszelkim możliwym soюзom niemiecko-rosyjskim¹⁰. Ze względu na swój potencjał i centralne położenie między Rosją i Niemcami to właśnie Polska była najważniejszym elementem tego „kordonu sanitarnego”. Zadaniem Polski w tym francuskim scenariuszu miało być utrzymywanie mocnego frontu obrony przeciw Rosji sowieckiej. Według koncepcji francuskiej Polska nie powinna była prowadzić jakiejkolwiek samodzielnej akcji militarnej przeciwko bolszewikom, ale szykować się do zdecydowanej obrony wraz z innymi członkami „kordonu” przed ewentualnym atakiem. Utrzymywanie takiego „pogotowia wojennego” przeciwko ewentualnym zakusom „czerwonej” Rosji miało na celu wyczekiwanie rozwoju dalszej sytuacji w Rosji oraz otwierało możliwości dla różnych wariantów działań dyplomatycznych Francji. W przypadku ewentualnych przyszłych pertraktacji zmierzających do porozumienia mocarstw zachodnich z bolszewikami taki stan rzeczy pozwalałby wywierać na nich nacisk dyplomatyczny. Również w przy-

⁸ A. NOWAK: *Walka o granice: 1918—1921*. W: *Polski wiek XX: Dwudziestolecie*. Red. K. PERSAK, P. MACHCEWICZ. Warszawa 2009, s. 81.

⁹ *Ibidem*, s. 82.

¹⁰ A. NOWAK: *Pierwsza zdrada Zachodu. 1920 zapomniany appeasement*. Kraków 2015, s. 76—79; P. POTIRON: *Stanowisko Francji w okresie między Bitwą Warszawską a traktatem ryskim (sierpień 1920—marzec 1921 roku)*. W: *Rok 1920. Z perspektywy osiemdziesięciolecia*. Red. A. AJNENKIEL. Warszawa 2001, s. 265.

padku ewentualnego kryzysu władzy bolszewickiej taki stan rzeczy pozwoliłby na odbudowanie niebolszewickiej Rosji, co byłoby możliwe przy wykorzystaniu np. obronionego przez „białą” Rosję przyczółku na Krymie. Ze zrozumiałych względów tego rodzaju polityka była nie do przyjęcia przez Polskę, gdyż to ona musiałaby ponosić większość kosztów utrzymywania stałego „pogotowia bojowego” bez możliwości działania w zakresie swojego bezpieczeństwa i ustanowienia pożądaných granic wschodnich swego terytorium¹¹.

Polskie elity były świadome znacznego ograniczenia czasowego możliwości realizacji przez Polskę militarnych i politycznych planów na wschodzie Europy. Józef Piłsudski jako Naczelnik Państwa orientował się, że Anglia zamierza dążyć do ułożenia sobie stosunków z Rosją rządzoną przez bolszewików, a idea francuskiego „kordonu sanitarnego” była stopniowo redefiniowana przez brytyjską ideę pokoju poprzez handel. Polacy zauważali, że jeżeli Wielka Brytania zdecyduje się na ułożenie sobie pokojowych stosunków z nową władzą w Rosji, to także Francja będzie zmuszona do podobnego rozwiązania¹². Dlatego też Polska przygotowywała się do zbrojnej konfrontacji z bolszewicką Rosją i zdecydowana była własnymi siłami wytyczyć swoją wschodnią granicę. Między innymi z tego właśnie powodu Polacy prowadzili zaawansowane rozmowy z Łotwą, Estonią, Finlandią i Litwą mające na celu utworzenie wspólnego sojuszu polityczno-wojskowego wymierzonego przeciwko bolszewickiej Rosji. W ich rezultacie nie zdołano jednak wypracować wspólnego stanowiska ani porozumienia co do zdecydowanych działań wobec Rosji. Jedynie Łotysze skłonni byli do prowadzenia z Polską wspólnej polityki wschodniej oraz podjęli razem z Polakami działania militarne wobec Sowietów¹³.

Przed rozpoczęciem planowanych działań ofensywnych wobec bolszewików strona polska podjęła działania zmierzające do porozumienia oraz sojuszu z Ukraińską Republiką Ludową, której rząd po długim procesie negocjacji 21 kwietnia 1920 roku zgodził się na zawarcie układu politycznego z Polską. W dniu 24 kwietnia 1920 roku pomiędzy dwoma rządami podpisano konwencję wojskową, która jako integralna część umowy politycznej potwierdzała zawarcie sojuszu między Polską i Ukrainą¹⁴.

Polska wykorzystując znaczne osłabienie Rosji, które spowodowane było trwającą wojną domową, chciała zrealizować federacyjną koncepcję Józefa Piłsudskiego. Jej celem było odsunięcie Rosji możliwie jak najdalej na wschód oraz odgrodzenie się od niej innymi nowo powstałymi państwami takimi jak Ukraina, co zmieniłoby na korzyść Polski sytuację geopolityczną w całym regionie¹⁵.

¹¹ A. NOWAK: *Pierwsza zdrada Zachodu...*, s. 76—79.

¹² T. GRZEGORCZYK: *Wyprawa kijowska*. Toruń 2014, s. 36—37.

¹³ Ibidem, s. 38—55.

¹⁴ Ibidem, s. 83—84.

¹⁵ A. NOWAK: *Jak rozbić rosyjskie imperium? Idee polskiej polityki wschodniej (1733—1921)*. Kraków 1999, s. 37.

W dniu 25 kwietnia 1920 roku Polacy wspomagani przez oddziały ukraińskie rozpoczęli aktywne działania wojenne, które w szybkim czasie doprowadziły do wyparcia bolszewików za Dniepr i zajęcia przez Polaków Kijowa. Jednakże w wyniku rozwoju dalszej sytuacji na froncie polsko-sowieckim Wojsko Polskie musiało w połowie czerwca wycofać się z Ukrainy¹⁶.

Po rozbiciu głównych i zarazem ostatnich ważnych sił „białych”, jakimi były Siły Zbrojne Południa Rosji walczące pod dowództwem „białego” generała Antona Denikina, który zmuszony był ewakuować pod koniec marca 1920 roku resztki swoich wojsk na Półwysep Krymski, bolszewicy mogli skoncentrować znaczną część sił zbrojnych przeciwko Polsce. W międzyczasie, 12 lipca 1920 roku, Rosja sowiecka podpisała pokój z Litwą i przekazała jej Wilno, a wojska litewskie rozpoczęły aktywne wspomaganie Armii Czerwonej w wojnie z Polską¹⁷.

Międzynarodowe położenie Polski w przededniu decydującego uderzenia wojsk bolszewickich na Warszawę było bardzo niekorzystne. Brytyjski premier David Lloyd George w ramach prowadzonej przez siebie polityki ustępstw wobec Rosji wywierał presję na rząd polski, aby przyjął on ofertę alianckiego pośrednictwa w negocjacjach pokojowych z bolszewikami. Negocjacje te miały być pretekstem do przeprowadzenia przez Wielką Brytanię realizacji polityki kupowania pokoju kosztem ustępstw terytorialnych innych krajów oraz wciągnięcia Rosji sowieckiej do powersalskiego systemu europejskiego w roli jego nowego wschodniego filara¹⁸. Wszystko to działo się przy zupełnie biernej postawie Francji, akceptującej decyzje podejmowane przez Brytyjczyków i godzącej się na to, aby kierowniczą rolę w sprawie polskiej odgrywał brytyjski premier D.L. George¹⁹.

Prowadzone przez polską dyplomację starania o pozyskanie sojuszników na północy zakończyły się fiaskiem. Jednakże w czerwcu 1920 roku na Węgrzech skontretyzował się plan sojuszu politycznego i tajnej konwencji wojskowej z Polską, z którą od dłuższego czasu dyplomacja węgierska dążyła do zbliżenia²⁰. W swoim koncepcie tajna konwencja wojskowa przewidywała możliwość udzielenia przez Węgry pomocy militarnej Polsce w przypadku, gdyby w Czechach, w czasie prowadzonych przez Wojsko Polskie walk z Armią Czerwoną, doszło do wybuchu rewolucji bolszewickiej lub gdyby wojska czeskie zaatakowały Polskę. Dodatkowo

¹⁶ A. LEINWAND: *Wojna polsko-sowiecka w latach 1919—1920. Polityka i strategia stron walczących*. W: *Wojna polsko-sowiecka 1920 roku...*, s. 36.

¹⁷ Ibidem, s. 37; W. POBÓG-MALINOWSKI: *Najnowsza historia polityczna Polski*. T. 2: 1914—1939. Gdańsk 1990, s. 443.

¹⁸ A. NOWAK: *Pierwsza zdrada Zachodu...*, s. 150—158.

¹⁹ W. POBÓG-MALINOWSKI: *Najnowsza historia polityczna Polski...*, s. 455—456.

²⁰ *Raport z konferencji odbytej w dniu 01.06.1920 r. w Budapeszcie na Zamku u Regenta adm. Miklosa Horthyego w sprawie sojuszu polsko-węgierskiego*. W: *Dwa bratanki. Dokumenty i materiały do stosunków polsko-węgierskich 1918—1920*. Wybór i oprac. E.L. VARGA. Wstęp i red. G. NOWIK. Warszawa 2016, s. 333—334.

Królestwo Węgierskie przejawiało gotowość przekazania Polsce na jej życzenie „30-tysięcznych osobowych ochotniczych Legionów” — pod warunkiem uzyskania na to przez Polskę zgody od państw Ententy oraz wyposażenia i uzbrojenia przez Polaków ochotników węgierskich²¹.

W tym czasie Węgry odczuwały negatywne gospodarcze skutki prowadzenia kilkuletnich działań wojennych oraz miały za sobą wybuch i zadławienie komunistycznej rewolucji, która przeszła przez Węgry w 1919 roku, a stłumiona została przy udziale wojsk Rumunii i Czechosłowacji. W następstwie tej interwencji zbrojnej nastąpiła niszcząca gospodarkę okupacja Węgier przez wojska rumuńskie i czeskie, gdyż okupanci obciążyli społeczeństwo węgierskie kosztami interwencji zbrojnej, doprowadzając do konfiskaty węgierskiego majątku państwowego (głównie tabor kolejowy, wyposażenie urzędów, broń i wyposażenie wojskowe, środki łączności), konfiskaty prywatnego mienia węgierskich obywateli (wyposażenia fabryk, automobili, dunajskiego taboru wodnego, koni i wozów), jak również wszelkiego rodzaju środków żywności. Wszystko to doprowadziło Węgry do gospodarczej ruiny i degradacji ich struktur państwowych²².

W wyniku decyzji zwycięskich mocarstw Węgry zostały pozbawione na rzecz Czech obszaru Słowacji i nie miały wspólnej granicy z Polską. Na podstawie postanowień traktatu triańskiego Węgry utraciły 71,5% swojego historycznego terytorium, a około trzech milionów Węgrów znalazło się poza granicami państwa węgierskiego. Od ziem Korony św. Stefana odpadły do krajów sąsiednich: Siedmiogród i część Baczki na rzecz Rumunii, Banat i część Baczki na rzecz Królestwa SHS, Spisz, Słowacja i Ruś Zakarpacka na rzecz Czechosłowacji, część Burgenlandu na rzecz Austrii. Traktatem w Trianon faktycznie zatwierdzono rozbiór państwa węgierskiego, który dokonany został przez sąsiadów już w końcu 1918 roku, za zgodą państw Ententy²³. W wyniku ustaleń zwycięskich mocarstw zachodnich, podyktowanych formalnie w traktacie pokojowym, który Węgry zmuszone zostały podpisać, armia węgierska miała zostać ograniczona do 35 tys. żołnierzy, co doprowadzić musiało w rezultacie do spadku militarnego znaczenia tego państwa²⁴.

Dlatego też położenie, w jakim w ówczesnym czasie znajdowały się Węgry, wpływało bezpośrednio na ich bardzo przyjazny stosunek do Polski, która — w przeciwieństwie do Węgier — miała pozytywne stosunki z Ententą. W centrum zainteresowania polityki zagranicznej Węgier, izolowanych w latach 1919—1920 na arenie międzynarodowej, była idea rewizji granic. Dążąc do realizacji tego celu,

²¹ *Tajna konwencja wojskowa między Rzeczpospolitą Polską a Królestwem Węgierskim (koncept) z dnia 01.06.1920 r.* W: *Dwa bratanki...*, s. 336—337.

²² G. NOWIK: *Węgry—Polska 1918—1920.* W: *Dwa bratanki...*, s. 10.

²³ W. FELCZAK: *Historia Węgier.* Wrocław 1983, s. 319; G. NOWIK: *Węgry—Polska 1918—1920.* W: *Dwa bratanki...*, s. 12.

²⁴ A. DIVEKY: *Co chcieli zrobić Węgrzy dla Polski w okresie wojny.* Warszawa 1939, s. 26.

rząd węgierski poszukiwał partnera, który udzieliłby mu w tym zakresie poparcia politycznego. Zarówno Polacy, jak i Węgrzy byli w ostrym sporze z Czechami i dlatego węgierska dyplomacja z konieczności przywrócenia wspólnej granicy polsko-węgierskiej próbowała zdobyć przychyłność Polaków, a za ich pośrednictwem także Francuzów²⁵. W interesie Węgier i Polski było uzyskanie wspólnej granicy, co pozwoliłoby m.in. na zapewnienie wspólnego bezpośredniego połączenia kolejowego, a tym samym bezproblemowe dostawy materiału wojennego nadsyłanego z Francji i Włoch do Polski. Takie połączenie byłoby możliwe, gdyby ostatecznie w skład państwa węgierskiego weszła Ruś Zakarpacka, tę zaś Czechosłowacja gotowa była latem 1920 roku przekazać bolszewickiej Rosji, gdyby po ewentualnym upadku Lwowa Armia Czerwona osiągnęła przełęcz karpackie. Stwarzałoby to wtedy bezpośrednie zagrożenie dla samych Węgier, które najprawdopodobniej stałyby się kolejnym po Polsce obiektem ataku Armii Czerwonej. Opisany scenariusz możliwych wydarzeń musiał wzbudzać u Węgrów obawy prawdopodobnego powtórzenia się sytuacji, jakiej doświadczyli wiosną i latem 1919 roku, w okresie istnienia Węgierskiej Republiki Rad. Wskazane zagrożenie było jedną z przesłanek węgierskiego zaangażowania się we wsparcie Polski w 1920 roku²⁶.

Polityka prowadzona przez władze węgierskie wobec Polski miała również na celu pozyskanie jej do oddziaływania na Rumunię, która — podobnie jak Czesi — obawiała się rewizjonizmu węgierskiego. Rumunia po aneksji Siedmiogrodu i części Baczki oraz zagrabieniu ogromnej części węgierskiego majątku narodowego na terytoriach położonych na wschód od Dunaju była największym beneficjentem przeprowadzonego rozbioru Węgier, które, co oczywiste, dążyły do pozyskania Polski dla pośrednictwa w konflikcie o Siedmiogród oraz wykorzystania jej pozycji w Paryżu. Działania podejmowane przez Polskę w zakresie realizacji interesu węgierskiego zmierzały do sugerowania Rumunii, aby dokonała zwrotu Węgrom chociażby części skonfiskowanych dóbr. Jednocześnie Polska dążyła do realizacji własnego interesu, jakim było ułożenie stosunków pomiędzy tymi państwami na zasadzie chociażby tymczasowego kompromisu oraz poparcie rządu Rumunii dla węgierskich starań o Ruś Zakarpacką, a co za tym idzie — granicę polsko-węgierską. Działanie to miało na celu odciągnąć Rumunię od antywęgierskiego sojuszu z Czechami i ograniczyć od wschodu „korytarz” czechosłowacki wiodący w stronę Rosji²⁷.

Dlatego też, biorąc pod uwagę te informacje, należy podkreślić, że wsparcie, jakiego w 1920 roku udzieliły Polsce Węgry, nie było bezinteresowne, wpływające

²⁵ T. GERENCSEK: *Cud nad Wisłą, wojna polsko-bolszewicka w prasie węgierskiej*. „Niepodległość i Pamięć” 2010, nr 32, s. 89.

²⁶ G. NOWIK: *Węgry—Polska 1918—1920*. W: *Dwa bratanki...*, s. 11, 12—13; M. KOZMIŃSKI: *O węgierskich celach politycznych i sprawie pomocy Polsce w wojnie polsko-sowieckiej w 1920 roku*. W: *Rok 1920. Z perspektywy osiemdziesięciolecia...*, s. 234—235.

²⁷ *Ibidem*, s. 16.

tylko z wielowiekowej historycznej przyjaźni obu narodów, lecz wynikało w dużej mierze z realizacji węgierskiego interesu narodowego.

Najważniejszym elementem pomocy węgierskiej były dostawy broni i amunicji wyprodukowanej na Węgrzech oraz organizowanie przejazdu dostaw zakupionych przez Polskę od Francji materiałów wojskowych, w tym broni, amunicji i sprzętu wojskowego. Węgrzy odegrali w dostarczeniu Polsce amunicji bardzo ważną rolę. W latach 1919—1921 dostarczyli oni walczącym Polakom łącznie około 100 mln naboju do karabinów²⁸. Pod koniec czerwca wyczerpał się kredyt wojenny na dostawy sprzętu wojskowego i amunicji udzielony Polsce przez rząd francuski²⁹. Francuska pożyczka dla rządu polskiego w 1919 roku wynosiła 375 mln franków. W rzeczywistości była to skromna suma jak na warunki prowadzenia wojny³⁰. Dla porównania w czasie I wojny światowej kwota 375 mln franków nie wystarczyłaby na pokrycie jednodniowego kosztu utrzymania armii francuskiej³¹.

Polska potrzebowała nowych kredytów, których mocarstwa zachodnie nie chciały jej udzielać. Również zabiegi polskie o otrzymanie zaopatrzenia wojennego zmagazynowanego w Niemczech nie przynosiły zamierzonych skutków³². Na domiar złego od maja 1920 roku większość zamówionego przez Polskę sprzętu wojskowego we Francji albo nie docierała wcale, albo dostawy przybywały z opóźnieniem. Latem 1920 roku Niemcy i Czechosłowacja zamykały swe granice dla wszelkich przesyłek wojskowych kierowanych do Polski, przy czym Czesi celowo zatrzymywali polskie transporty już w kwietniu i maju 1920 roku w czasie polskiej ofensywy na Ukrainie³³. Podobnie od lipca 1920 roku postępowało Wolne Miasto Gdańsk, przez którego port drogą morską kierowane były do Polski dostawy broni i amunicji z Zachodu. Dodatkowo już od maja 1920 roku sytuację zaopatrzeniową Polski utrudniały strajki omamionych bolszewicką propagandą robotników pracujących przy przewozie i ekspedycji ładunków z polskim zaopatrzeniem³⁴. Do takich strajków dochodziło we Francji, w Anglii, Austrii, Belgii i Czechosłowacji, Skandynawii oraz w Gdańsku. W lipcu i sierpniu 1920 roku główna trasa komuni-

²⁸ E. LÁSZLÓ VARGA: *Czy wiesz, kim był Nándor Taróczy?* Dostępne w Internecie: <http://www.deon.pl/intelligentne-życie/obiektyw/art,214,czy-wiesz-kim-był-nndor-taroczy.html> (dostęp: 5.12.2013).

²⁹ L. WYSZCZELSKI: *Wojna polsko-rosyjska 1919—1920*. T. 2. Warszawa 2010, s. 48.

³⁰ Centralne Archiwum Wojskowe (dalej: CAW), Polska Wojskowa Misja Zakupów w Paryżu, sygn. I.305.3.1, k. 200, Protokół z dnia 26 lipca 1920 roku z kontroli faktycznej gospodarki Polskiej Wojskowej Misji Zakupów w Paryżu przeprowadzonej przez Najwyższą Izbę Kontroli Państwa.

³¹ N. DAVIES: *Orzeł biały, czerwona gwiazda*. Tłum. A. PAWELEC. Kraków 2011, s. 116.

³² Ibidem, s. 223.

³³ M. BORÁK: *Zadržování přepravy válečného materiálu přes Československo do Polska v letech 1919—1920*. W: *Śląsk Cieszyński u zarania polskiej i czechosłowackiej niepodległości 1918—1920*. Red. K. NOWAK. Cieszyn 1999, s. 87—88.

³⁴ L. VILLAT: *Rola Węgier w wojnie polsko-bolszewickiej*. Warszawa 1931, s. 2.

kacyjna dla przewozu do Polski sprzętu wojennego, broni i amunicji, prowadząca przez Włochy, Austrię i Czechosłowację, pozostawała zamknięta³⁵.

W tej sytuacji jedyna bezpieczna i możliwa droga do Polski prowadziła przez Rumunię, ale była ona określona i najdłuższa. Bardzo istotnym źródłem historycznym mówiącym o ciężkiej sytuacji, w jakiej znajdowała się walcząca z bolszewikami Polska, są dokumenty wytworzone przez polskich dyplomatów oraz oficerów wojska działających w Europie na rzecz pozyskania dla Polski pomocy w skutecznym prowadzeniu działań wojennych. W depeszy gen. Jana Niesiołowskiego do gen. Tadeusza Rozwadowskiego w Spa, w sprawie odmowy wyładunku materiałów wojskowych dla Polski w porcie gdańskim z 6 lipca 1920 roku, informuje on o wzmaganiu się wśród robotników portowych w Gdańsku agitacji komunistycznej mającej na celu uniemożliwienie dowozu materiału wojennego³⁶. W telegramie szyfrowym Komisarza Generalnego Rzeczypospolitej Macieja Biesiadeckiego, nadanym 15 września 1920 roku z Gdańska do Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie, informuje on o uzyskaniu poufnych informacji na temat agitacji prowadzonych w Gdańsku przez bolszewickich emisariuszy z Holandii i innych krajów w celu utrudnienia wyładowywania transportów materiałów wojennych³⁷.

O negatywnym nastawieniu władz czechosłowackich do Polski oraz utrudnieniach w zakresie realizacji transportów wojskowych przez terytorium Czechosłowacji informuje w swoim raporcie z 29 września 1919 roku do Sztabu Generalnego Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego polski *attaché* wojskowy w Wiedniu³⁸.

Na postawę Czechosłowacji wobec Polski duży wpływ miał fakt, że od 23 stycznia 1919 roku pozostawała ona w dyplomatycznym sporze z Polską, któremu początek dał zatarg o Śląsk Cieszyński. Czesi wykorzystując zaangażowanie militarne Polaków na wschodzie, siłą zajęli Cieszyn, dążyli do opanowania całego obszaru Śląska Cieszyńskiego oraz przejawiali bardzo wrogie nastawienie do Polaków tam zamieszkujących. Politycy czechosłowaccy obawiali się wszelkich polskich zwycięstw na wschodzie, gdyż prowadzić mogły one tylko do umocnienia pozycji Polski w regionie oraz do ewentualnej zbrojnej interwencji na Śląsku Cieszyńskim, Spiszu i Orawie. Stąd też w dużej mierze wynikały wszelkie problemy stwarzane w 1920

³⁵ N. DAVIES: *Orzeł biały, czerwona gwiazda...*, s. 234.

³⁶ Depesza gen. J. Niesiołowskiego do gen. T. Rozwadowskiego w Spa w sprawie odmowy wyładunku materiałów wojskowych dla Polski w porcie gdańskim z dnia 6 lipca 1920 roku. W: *Sąsiedzi wobec wojny 1920 roku: wybór dokumentów*. Wybór i oprac. J. CISEK. Londyn 1990, s. 260.

³⁷ Telegram szyfrowy Komisarza Generalnego Rzeczypospolitej Macieja Biesiadeckiego z Gdańska do Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie z dnia 15 września 1920. W: *Sąsiedzi wobec wojny 1920 roku: wybór dokumentów...*, s. 261.

³⁸ Raport *attaché* wojskowego Polski w Wiedniu dotyczący transportów wojskowych przez terytorium Czechosłowacji z dnia 29 września 1919 roku. W: *Sąsiedzi wobec wojny 1920 roku: wybór dokumentów...*, s. 263.

roku przez Czechosłowację w zakresie przepuszczania przez swoje terytorium transportów wojskowych z bronią i amunicją dla Polski³⁹.

Należy wspomnieć, że transporty takie przechodziły przez terytorium Czechosłowacji już od 1919 roku, na podstawie polsko-czeskiej umowy zawartej 26 marca 1919 roku w Wiedniu. W ramach tego porozumienia Polska zobowiązana była dostarczać Czechom naftę, benzynę oraz olej smolisty. Do wiosny 1920 roku polskie transporty, pomimo okresowych utrudnień ze strony czeskiej, były przepuszczane przez terytorium Czechosłowacji. Jednakże w kwietniu i maju 1920 roku, w czasie trwania polskiej ofensyw na Ukrainie, Czesi zaczęli zatrzymywać polskie transporty i nie wyrażali zgody na ich przejazd do Polski⁴⁰. W dniu 21 maja 1920 roku czescy kolejarze pod wpływem agitacji bolszewickiej uchwalili rezolucję zapowiadającą bojkot przewozu materiałów wojennych do Polski, a wszystko to działo się przy cichym przyzwoleniu władz Czechosłowacji, które zasłaniając się brakiem możliwości przeciwdziałania dywersyjnej akcji kolejarzy, chciały po prostu osłabić Polskę i zmniejszyć jej szanse na odzyskanie zamieszkanych przez Polaków znacznych obszarów Śląska Cieszyńskiego, Spisza i Orawy⁴¹.

Rzeczywista pomoc węgierska dla Polski rozpoczęła się jednak już w 1919 roku. W dniu 9 stycznia 1919 roku przybył do Budapesztu kpt. Siegfried Adlersberg, który otrzymał od rządu polskiego pełnomocnictwo na prowadzenie pertraktacji z rządami węgierskim i austriackim w sprawie zakupów sprzętu wojskowego⁴².

W marcu 1919 roku rządy polski i węgierski, pod gwarancją Ententy, podpisały formalną umowę co do dostarczania materiału wojennego. Na mocy tej konwencji w samym roku 1919 Węgry dostarczyły Polsce 20 mln naboju Mannlichera, 20 tys. ładunków artyleryjskich, znaczną liczbę kuchni przewozowych i polowych oraz pieców polowych. Za zamówioną amunicję i sprzęt Polska zapłaciła ropą naftową i węglem⁴³. W ramach przeprowadzonej transakcji Węgrzy otrzymali od Polaków 498 438 ton węgla⁴⁴.

³⁹ M. KAMIŃSKI: *Czechosłowacja wobec wojny polsko-bolszewickiej w 1920 roku*. W: *Wojna polsko-sowiecka 1920 roku...*, s. 191–193.

⁴⁰ M. BORÁK: *Zadržování přepravy válečného materiálu...*, s. 87–88.

⁴¹ M. KAMIŃSKI: *Konflikt polsko-czeski 1918–1921*. Warszawa 2001, s. 324–325.

⁴² Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce (dalej: IJP), Kolekcje Archiwalne Online IJP, Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza,teczka 701/2/2, Raport z dnia 8.01.1919 r. kapitana Tadeusza Zawisłockiego z pobytu w Budapeszcie. Dostępne w Internecie: <http://www.pilsudski.org/archiwa/dokument.php?nonav=0&nrrar=701&nrrzesp=2&sygn=2&handle=701.180/5234> (dostęp: 30.09.2016); K. SANDOMIRSKI: *Polska Misja Wojskowa Zakupów w Paryżu w latach 1919–1920*. „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1978, nr 4, s. 65.

⁴³ E.L. VARGA: *Węgry a wojna polsko-rosyjska 1919–1920 roku*. W: *Wojna polsko-rosyjska 1919–1920 i jej międzynarodowe odniesienia z perspektywy 90-lecia*. Red. J. ŚLIPIEC, T. KOŚMIDER. Warszawa 2010, s. 369.

⁴⁴ K. SANDOMIRSKI: *Polska Misja Wojskowa Zakupów w Paryżu...*, s. 65.

Dodatkowo w 1919 roku, zgodnie z decyzją Ententy, Polsce przekazano część materiałów wojennych pozostawionych na terytorium węgierskim przez wojska niemieckiego feldmarszałka Augusta von Mackensena. Do Polski trafiło w ten sposób 29 480 karabinów, 355 karabinów maszynowych, 9 mln sztuk amunicji do karabinów, 18 dział wraz z 30 tys. sztuk amunicji do nich. Te materiały wojskowe przesłano do Polski pod francuską eskortą wojskową pięcioma pociągami w okresie od 20 stycznia do 20 marca 1919 roku⁴⁵.

Wybuch na Węgrzech rewolucji pod wodzą Béli Kuny 21 marca 1919 roku uniemożliwił Polsce nabywanie broni i amunicji od strony węgierskiej i stan ten trwał przez kilka miesięcy. W dniu 6 marca 1920 roku rząd węgierski pozwolił fabryce naboju Manfreda Weissa w Csepel dostarczyć walczącej Polsce 10 mln naboju do karabinu Mannlichera, 30 mln amunicji Lebela oraz 30 mln łódek do karabinu Mausera w zamian za ropę naftową i węgiel⁴⁶. Jednak ekspedycja ta nie dotarła do Polski z uwagi na postawę rządu czechosłowackiego, który nie wyraził zgody na przejazd przez swoje terytorium wojennego materiału dla Polski, zatrzymując nawet jedną z przesyłek w miejscowości Kassa. W wyniku zamknięcia szlaków kolejowych Czechosłowacji przedstawiciel rządu polskiego zwrócił się 10 czerwca 1920 roku do rządu węgierskiego z zapytaniem o zgodę na przejazd pociągów z materiałem wojennym dla Polski przez terytorium Węgier. Rząd węgierski w odpowiedzi natychmiast wyraził zgodę na przejazd przez swoje terytorium wszelkich pociągów ze sprzętem wojskowym zamówionym przez Polskę we Francji. Ponadto wydał kolejom węgierskim instrukcje nakazujące możliwie szybkie załatwienie tych transportów z uwzględnieniem wymagań polskich⁴⁷.

W dniu 3 czerwca 1920 roku w Warszawie została zawarta umowa pomiędzy polskim Głównym Urzędem Zaopatrzenia Armii a reprezentantem firmy Manfreda Weissa w Budapeszcie na dostawę amunicji 38 mln naboju karabinowych do karabinów Mannlichera wz. 95, z czego 3 mln miały być dostarczone w postaci części składowych, a pozostałe 35 mln kompletnie — z prochem, w opakowaniu połowym i wykonane ściśle według ostatnich przepisów byłego austro-węgierskiego zarządu wojskowego stosowanych podczas minionej wojny. Węgrzy zobowiązali się dostarczyć 3 mln naboju w postaci części składowych niezwłocznie, a pozostałe 35 mln kompletnych naboju w partiach nie mniejszych niż 10 mln sztuk miesięcznie, tak że realizacja całego zamówienia trwać miała trzy i pół miesiąca. Kontrola zamówienia podczas fabrykacji i odbiór gotowych naboju odbywał się w fabryce Csepel pod Budapesztem w obecności komisji odbiorczej polskiego Ministerstwa

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Pismo ministra spraw zagranicznych hr. Józefa Somssicha wyrażające zgodę na wywóz amunicji z Węgier do Polski z dnia 6 marca 1920 r. W: *Dwa bratanki...*, s. 285.

⁴⁷ L. VILLAT: *Rola Węgier w wojnie polsko-bolszewickiej...*, s. 5.

Spraw Wojskowych, a za zamówioną amunicją Polacy zapłacić mieli Węgrom gotówką⁴⁸.

Informację o okolicznościach, w jakich na terenie Węgier inicjowano i organizowano transporty polskiej amunicji z Węgier do Polski w 1920 roku, opisuje w swoich wspomnieniach węgierski królewski generał dywizji Nándor Taróczy, który był wielkim przyjacielem Polaków i w tym czasie na terenie Wiednia pomagał organizować biuro polskiego *attaché* wojskowego mjr. barona Emila Prochaski⁴⁹. Spisane relacje z tego okresu przetłumaczone zostały na język polski przez węgierskiego historyka dr. Endre László Vargę i są one cennym materiałem źródłowym na temat pomocy Węgier udzielonej Polsce w 1920 roku⁵⁰.

W wyniku utrudnień czynionych przez Czechosłowację pociągi z zaopatrzeniem wojskowym zakupionym przez Polskę od Francji podążały do kraju drogą przez Austrię, Węgry i Rumunię. Podkreślenia wymaga również przychylna Polsce postawa Rumunii, która sama będąc zagrożona najazdem bolszewickim, pomimo zachowania neutralności przepuszczała przez swoje terytorium pociągi z polskim zaopatrzeniem. Potwierdzeniem przyjaznego nastawienia Rumunii do walczącej Polski są informacje zawarte w depeszy z 10 maja 1920 roku przesłanej przez polskiego *attaché* wojskowego w Bukareszcie do Sztabu Generalnego Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego, w której informuje on o braku przeszkód formalnych ze strony rumuńskiej w zakresie przepuszczania przez swoje terytorium polskich transportów z amunicją. Jednocześnie *attaché* wojskowy informuje w swojej depeszy, że jedynym utrudnieniem dla polskich dostaw może być „opłakany” stan rumuńskiego kolejnictwa⁵¹.

Od dnia 22 czerwca 1920 roku pod wpływem agitacji komunistycznej oraz w wyniku apelu Federacji Międzynarodowych Związków Zawodowych z siedzibą w Amsterdamie robotnicy i kolejarze austriaccy przystąpili do bojkotu Węgier i nie przepuszczali transportów z amunicją dla Polski przewożonych przez terytorium węgierskie. Dlatego też transporty wojskowe pochodzące z Francji kierowane były do Polski przez Jugosławię, Węgry i Rumunię⁵².

Głównym celem bojkotu było udaremnienie dostawy broni do Polski. Czesi oficjalnie ogłosili swą neutralność 9 sierpnia, ale, co podkreślano już wcześniej,

⁴⁸ Umowa na dostawę amunicji zawarta w dniu 3 czerwca 1920 roku pomiędzy Głównym Urzędem Zaopatrzenia Armii a reprezentantem firmy Manfreda Weissa w Budapeszcie. W: *Dwa bratanki...*, s. 338—340.

⁴⁹ Relacja gen. dyw. Nándora Taróczego tłum. przez Endre László Varga. „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2007, nr 2 (217), s. 191.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 190—194.

⁵¹ Depesza polskiego *attaché* wojskowego w Bukareszcie mjr. O. Górki do Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego w sprawie transportów amunicji dla Polski przez terytorium Rumunii z dnia 5 maja 1920 r. W: *Sąsiedzi wobec wojny 1920 roku: wybór dokumentów...*, s. 283.

⁵² E.L. VARGA: *Węgry a wojna polsko-rosyjska 1919—1920 roku...*, s. 370.

nie przepuszczali oni polskich transportów. Z powodu postawy Czechosłowacji już pod koniec maja 1920 roku Polacy zmuszeni zostali do wstrzymania transportów na liniach „Polonia”, „Bolonia”, „Helwetia”, którymi dostarczane były do Polski zakupione we Francji i Włoszech broń, amunicja i wszelki materiał wojenny⁵³. Jeszcze bardziej drastyczną i nieprzyjazną dla Polaków decyzję podjął rząd Belgii. Nie tylko zakazał on wywozu broni, lecz także żywności dla Polski. Również lewicowe związki zawodowe robotników w Skandynawii ogłosiły sabotaż transportu wojskowego do Polski. Nastąpiła zorganizowana blokada dotychczasowych dróg dla dostaw transportów z bronią i amunicją⁵⁴.

Pomimo utrudnień powstałych w Austrii pracownicy polskiego Oddziału Kierownictwa Transportu Wojskowego działającego w Wiedniu (OKTW) podejmowali starania, które miały na celu skuteczne wysyłanie transportów wojskowych. W porozumieniu z kompetentnymi władzami austriackimi podejmowano często skuteczne próby przechytrzenia rad robotniczych i w ten sposób wysyłano transporty, opatrząc je fałszywymi deklaracjami na co do zawartości wagonów, gdyż wysyłka innych materiałów poza bronią i amunicją odbywała się bez przeszkód⁵⁵. W okresie od 19 do 31 czerwca 1920 roku zdołano wysłać do Polski w ramach dwóch oddzielnych transportów tylko 7 wagonów z zawartością medykamentów i motorów benzynowych. Wysyłkę 6 wagonów zorganizowano przez prywatną firmę „Wawel”, która wykorzystywana była przez OKTW w Wiedniu do organizacji wysyłki materiałów jako transportów prywatnych. W lipcu 1920 roku wysłano do Polski łącznie 47 wagonów z zawartością: materiału wojennego, mundurów, chlebaków, siodeł, maszyn, papieru drukarskiego, opatrunków oraz sukna. Materiał ten wysłano w ramach 4 zorganizowanych transportów, z czego największy składający się z 38 wagonów wysłany był 26 lipca 1920 roku. Natomiast w okresie od 1 do 24 sierpnia OKTW w Wiedniu zorganizowało do Polski 6 transportów z 63 wagonami zawierającymi m.in. ładownice, koce, kamizelki oraz maszyny

⁵³ CAW, Oddział II Sztabu Głównego (Generalnego) z lat 1921—1939, sygn. I.303.4.7760, k. 62, Depesza z dnia 30 maja 1920 roku wysłana przez gen. Niesiołowskiego z Oddziału IV Ministerstwa Spraw Wojskowych do polskiego *attaché* wojskowego w Wiedniu.

⁵⁴ Pismo wiceministra spraw wojskowych gen. Kazimierza Sosnkowskiego do szefa Francuskiej Misji Wojskowej w Warszawie gen. Paula Henrysa w sprawie zaopatrzenia Wojska Polskiego w materiał wojenny, z dnia 22 czerwca 1920 r. (fragment dotyczący: Austrii, Węgier, Czech, Anglii, Szwajcarii oraz krajów skandynawskich). W: *Dwa Bratanki...*, s. 354—355; E.L. VARGA: *Czy wiesz, kim był Nándor Taróczy?*...

⁵⁵ CAW, Oddział II Sztabu Głównego (Generalnego) z lat 1921—1939, sygn. I.303.4.7755, k. 1, Raport tygodniowy dotyczący okresu 9—15 sierpnia 1920 roku z czynności Biura OKTW w Wiedniu dla *attaché* wojskowego RP w Wiedniu; Depesza z dnia 22.06.1920 r. od Attachatu Wojskowego RP w Wiedniu do Sekcji Komunikacji Oddziału IV Ministerstwa Spraw Wojskowych dotycząca utrudnień w przeprowadzaniu transportów na granicy węgiersko-austriackiej. W: *Dwa bratanki...*, s. 336—337.

i siarkę⁵⁶. Pomiędzy 27 a 31 sierpnia 1920 roku OKTW w Wiedniu wysłał do Krakowa i Warszawy dodatkowo dwa transporty zawierające 34 wagony z m.in. naczyniami kuchennymi, bielizną oraz maszynami i pompami turbinowymi. Obydwa transporty wysłane były przez firmę „Wawel”⁵⁷.

Pomimo częściowej skuteczności działań OKTW w Wiedniu, które dzięki swoim wysiłkom kierowało do Polski nieliczne transporty z materiałem wojskowym i gospodarczym, konieczne stało się wytyczenie nowej drogi prowadzącej przez Rumunię. Dlatego też na polecenie Ministerstwa Spraw Wojskowych w czerwcu 1920 roku z misją podjęcia działań dyplomatycznych mających na celu uregulowanie sprawy polskich transportów wojskowych przez terytorium Węgier i Rumunii udał się do Budapesztu i Bukaresztu por. Jerzy Hahn⁵⁸. Już 30 czerwca 1920 roku, będąc w Budapeszcie, informował on polskiego *attaché* i OKTW w Wiedniu o uregulowaniu sprawy transportów przez terytorium węgierskie⁵⁹. Trzy dni później, tj. 3 lipca 1920 roku, polski *attaché* wojskowy w Bukareszcie informował OKTW w Wiedniu o tym, że Rumuni wyrazili zgodę na przejazd polskich transportów wojskowych przez swoje terytorium⁶⁰.

Pierwszy pociąg ze stojącą od dłuższego czasu amunicją i materiałem wojennym w Wiedniu wyszedł do Polski 14 lipca 1920 roku oznaczony jako Lux nr 1. Był to pociąg z amunicją zakupioną we Francji, a zatrzymany przez Czechów w Przerowie i cofnięty następnie do Austrii. Transport ten składał się z 11 wagonów amunicji, 23 wagonów puszek blaszanych do wyrobu granatów ręcznych, 2 wagonów plecaków oraz 2 wagonów maszyn. Z uwagi na fakt, że starania polskie o uchylenie bojkotu Węgier w celu przepuszczenia polskich transportów wojskowych przez granicę węgierską nie przyniosły wówczas żadnego rezultatu, OKTW w Wiedniu postanowił wysłać ten transport przez Jugosławię linią Spielfeld — Belgrad — Segedyn. W tym celu pertraktowano z austriackim Ministerstwem Kolei oraz przedstawicielami jugosłowiańskiego i rumuńskiego Ministerstwa Kolei. Austria zgodziła się na przeprowadzenie polskich transportów do Spielfeld na granicy państwa SHS, kredytując koszty przewozu na warunkach ustalonych nowym układem „Polonia” od

⁵⁶ CAW, Oddział II Sztabu Głównego (Generalnego) z lat 1921—1939, sygn. I.303.4.7755, k. 18, Raport tygodniowy dotyczący okresu 22—29 sierpnia 1920 roku z czynności Biura OKTW w Wiedniu dla *attaché* wojskowego RP w Wiedniu.

⁵⁷ Ibidem, k. 41, Raport tygodniowy dotyczący okresu 29 sierpnia—4 września 1920 roku z czynności Biura OKTW w Wiedniu dla *attaché* wojskowego RP w Wiedniu.

⁵⁸ CAW, Oddział II Sztabu Głównego (Generalnego) z lat 1921—1939, sygn. I.303.4.7760, k. 95, Polecenie wyjazdu służbowego nr 2071/I/Kom/IV z dnia 15 czerwca 1920 roku dla por. Jerzego Hahna wydane przez Wiceministra Spraw Wojskowych.

⁵⁹ Ibidem, k. 87, Depesza z dnia 30 czerwca 1920 roku od por. Hahna przebywającego w Budapeszcie do *attaché* wojskowego RP w Wiedniu.

⁶⁰ Ibidem, k. 158, Depesza z dnia 3 lipca 1920 roku od *attaché* wojskowego RP w Bukareszcie do *attaché* wojskowego RP w Wiedniu.

lipca 1920 roku. Również przedstawiciele SHS i Rumunii zapewniali sprawne przeprowadzenie transportów przez swoje terytoria. Polska pokryła koszty przejazdu transportu przez wskazane terytoria, wpłacając jako depozyt na tranzyt transportów wojskowych po 5 mln koron austriackich u delegatów Rumunii i SHS w Comité de Circulation w Wiedniu⁶¹.

Ogromne utrudnienie dla dostaw broni i amunicji dla walczących z bolszewikami Polaków stanowiły agitacje komunistyczne prowadzone w krajach zachodniej i środkowej Europy. Na początku kwietnia 1920 roku austriaccy komuniści podpalili fabrykę amunicji znajdującą się w miejscowości Hirtenberg, powodując jej całkowite spalenie się. Uniemożliwiło to na pewien czas dalszy wyrób i wysyłkę amunicji do Polski. Jednakże przed pożarem z fabryki w Hirtenbergu do Warszawy zdołano jeszcze wysłać 6 mln sztuk amunicji do karabinów Mannlichera⁶².

Dodatkowo komuniści w Austrii zaczęli rozgłaszać informacje, że każda fabryka, która produkuje broń dla Polski, zostanie wkrótce spalona. Wywołało to obawy wśród fabrykantów, którzy nie chcieli już wprost oferować swoich towarów, lecz tylko przez pośredników, aby nie musieli wyjawiać kraju, do którego eksportują materiały⁶³. Również w krajach Europy Zachodniej strajki rozpoczęli kolejjarze i robotnicy, którzy w ten sposób opóźniali lub chwilowo uniemożliwiali wysyłanie do Polski transportów z amunicją i uzbrojeniem oraz innym materiałem niezbędnym do prowadzenia działań wojennych. Informował o tym w swym raporcie z 12 maja 1920 roku szef Polskiej Wojskowej Misji Zakupów w Paryżu gen. Józef Pomiankowski⁶⁴.

Do strajków robotników zaczęło dochodzić również w Gdańsku, gdzie 24 lipca 1920 roku dokerzy portowi definitywnie odmówili rozładowania parowca Triton Amsterdam, na pokładzie którego znajdowała się zakupiona przez Polskę broń i amunicja pochodząca z francuskich składów wojskowych zmagazynowanych w rejonie greckich Salonik⁶⁵. W dniu 21 lipca 1920 roku Niemcy ogłosiły swą neutralność wobec wojny polsko-bolszewickiej, deklarując przy tym, że zaangażowanie

⁶¹ Ibidem, k. 262, Odpis depeszy L.29/T z dnia 15 lipca 1920 roku od OKTW w Wiedniu do *attaché* wojskowego RP w Wiedniu.

⁶² CAW, Dowództwo Kwatery Wodza Naczelnego, sygn. I.301.1.5, k. 29—30, Depesza szyfrowa z dnia 27 kwietnia 1920 roku od Naczelnego Dowództwa w Warszawie do Ścisłego Sztabu Naczelnego Dowództwa w Równem.

⁶³ CAW, Oddział II Sztabu Głównego (Generalnego) z lat 1921—1939, sygn. I.303.4.7755, k. 274, Raport nr 9 z dnia 30 kwietnia 1920 roku polskiego *attaché* wojskowego w Wiedniu.

⁶⁴ CAW, Oddział IV Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego z lat 1918—1920, sygn. I.301.10.36, b.p., Raport tygodniowy z dnia 12 maja 1920 roku za czas od 3 do 8 maja 1920 r. z prac Polskiej Misji Wojskowej Zakupów w Paryżu.

⁶⁵ Depesza z dnia 26 lipca 1920 roku od Ghildfonda Smitha do Misji Stanów Zjednoczonych w Warszawie informująca o trudnościach pojawiających się przy rozładowywaniu statków. W: *Dwa bratanki...*, s. 448.

w działania wojenne z Rosją sowiecką nie leży w ich interesie⁶⁶. W związku z tym zablokowały one możliwość przepuszczania przez swoje terytorium polskich transportów wojskowych z bronią, mimo że wcześniej, kiedy Polska znajdowała się już w stanie wojny z Rosją, ale była w lepszym położeniu, zezwalali na ich przejazd do Polski⁶⁷.

Do 30 lipca 1920 roku przez Węgry przejechało wiele polskich pociągów, które następnie kierowane były przez Rumunię do Polski. Od 30 czerwca 1920 roku węgierski minister wojny zezwolił na to, aby na Węgry przybywały grupy konwojentów polskich w celu konwojowania pociągów w drodze przez Węgry i Rumunię. Ponadto 8 lipca 1920 roku rząd węgierski polecił zarezerwować dla Polski wszelkie zapasy naboju fabryki w Csepel, nakazując jednocześnie, aby cała produkcja fabryki przez następne dwa tygodnie przeznaczona była tylko na potrzeby armii polskiej⁶⁸.

Dla polskiej sprawy zasłużyli się kolejarze węgierscy, personel techniczny, robotnicy z Zakładów Metalurgicznych na wyspie Csepel pod Budapesztem. To dzięki ich ogromnemu wysiłkowi od 31 maja do 27 lipca 1920 roku osiągnięto szczyt produkcji dla Wojska Polskiego. W ciągu 48 dni zakłady codziennie opuszczało 250 tys. sztuk amunicji⁶⁹.

Na krótko przed rozpoczęciem zaplanowanego kontruderzenia na pozycje bolszewickie do wojsk polskich dotarły transporty z amunicją wysłane przez Węgrów 10 lipca 1920 roku. Transporty te nie zostały przepuszczone przez granicę Czechosłowacji z powodu kategorycznego sprzeciwu Czechów i dopiero po długiej okrężnej drodze przez Rumunię dotarły do stacji kolejowej w Skierniewicach 12 sierpnia 1920 roku⁷⁰. W przybyłych 80 wagonach kolejowych znajdowało się 21—22 mln pocisków, które w ciągu dwóch następnych dni zostały podzielone przez Naczelne Dowództwo polskie między poszczególne korpusy⁷¹. W krytycznych dniach Bitwy Warszawskiej, w sierpniu 1920 roku, gdy Polacy prowadzili decydujące walki, drogą przez Rumunię, Pokucie, Podole do Lwowa, Krakowa,

⁶⁶ Pismo z dnia 21 lipca 1920 roku od gen. dyw. Hansa von Seecka do Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeszy informujące o neutralności Niemiec wobec wojny polsko-bolszewickiej. W: *Dwa bratarki...*, s. 429.

⁶⁷ Telegram z dnia 6 sierpnia 1920 roku od *chargé d'affaires* Poselstwa Niemieckiego w Warszawie Alfreda von Oberndorffa do Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeszy relacjonujący rozmowę z ministrem spraw zagranicznych ks. Eustachym Sapiehą. W: *Dwa bratarki...*, s. 486—487.

⁶⁸ L. VILLAT: *Rola Węgier w wojnie polsko-bolszewickiej...*, s. 6; Depesza z dnia 8 lipca 1920 roku od ministra spraw zagranicznych Pála Telekiego do delegata rządu węgierskiego w Warszawie hr. Ivána Csekonicsa w sprawie amunicji dla Polski. W: *Dwa bratarki...*, s. 343.

⁶⁹ E.L. VARGA: *Czy wiesz, kim był Nándor Taróczy?*...

⁷⁰ A. DIVEKY: *Co chcieli zrobić Węgrzy dla Polski...*, s. 27; Z zestawienia Oddziału Kierownictwa Transportów Wojskowych Ministerstwa Spraw Wojskowych o zagranicznych transportach wojskowych dla Polski — sierpień 1920. W: *Dokumenty i materiały do stosunków polsko-radzieckich*. T. 3. Red. N. GAŚSIOROWSKA-GRABOWSKA. Warszawa 1964, s. 385—389.

⁷¹ L. VILLAT: *Rola Węgier w wojnie polsko-bolszewickiej...*, s. 7

Dębłina i wspomnianych Skierniewic docierały transporty z zawartością 58 mln naboju wyprodukowanych na Węgrzech. Za dostawy amunicji Polska płaciła węglem, który dostarczany był Węgrom w celu zapewnienia funkcjonowania ich przemysłu i kolei⁷².

W sumie w 1920 roku, poza wojennym materiałem zamówionym przez Polskę we Francji i innych krajach, a przewiezionym przez żelazne koleje Węgier, wyprodukowano na Węgrzech i przesłano do Polski następujący materiał wojenny⁷³:

- 48 mln naboju Mausera,
- 13 mln naboju Mannlichera⁷⁴,
- 240 kuchni polowych,
- 200 kuchni przenośnych,
- 80 pieców polowych,
- kilka milionów części składowych do karabinów Mausera.

Po zwycięstwie armii polskiej w Bitwie Warszawskiej rząd węgierski nie zaprzestał bynajmniej pomagać walczącej Polsce i w dalszym ciągu przysyłał kolejne dostawy amunicji. W dniu 13 września dyrekcja Węgierskich Kolei Państwowych, na podstawie porozumienia zawartego ze stroną polską, podjęła się transportu 200 wagonów węgierskiego i 400 wagonów francuskiego sprzętu wojskowego przez Rumunię. Transporty z amunicją i uzbrojeniem wysyłało w dalszym ciągu nawet po zawartym przez Polaków w październiku 1920 roku zawieszeniu broni z bolszewikami⁷⁵.

Jednym z najmniej znanych i zbadanych przykładów przyjaźni polsko-węgierskiej oraz pomocy węgierskiej w wojnie polsko-rosyjskiej jest udział ochotników węgierskich w Wojsku Polskim w latach 1919—1920. Dokumenty archiwalne oraz prasa w języku węgierskim i polskim, które powstały w okresie od 1918 do 1939 roku, dostarczają cennych informacji na temat udziału ochotników węgierskich w walce o wolność Polaków w latach 1919—1921⁷⁶. Według węgierskiego historyka Endre László Varga pewna grupa ochotników węgierskich miała dostać się do Polski w 1920 roku transportem przez Rumunię⁷⁷. W walkach o wolność, niepodległość i utrwalenie granic Polski uczestniczyło również kilku byłych węgierskich legionistów z Legionów Polskich z okresu Wielkiej Wojny 1914—1918. Najprawdopodobniej w Bitwie Warszawskiej mogli uczestniczyć kilku byłych węgierskich legio-

⁷² G. NOWIK: *Węgry—Polska 1918—1920. W: Dwa bratanki...*, s. 15.

⁷³ A. DIVEKY: *Co chcieli zrobić Węgrzy dla Polski...*, s. 27.

⁷⁴ Jeżeli chodzi o amunicję typu mannlicherowskiego, to Endre László Varga w opracowanym przez siebie wykazie (*Dwa bratanki...*, s. 675—676) podaje liczbę 10 mln naboju oraz dodatkową liczbę 980 tys. naboju z zapasu Węgierskiej Armii Narodowej.

⁷⁵ T. GERENCSEK: *Cud nad Wisłą, wojna polsko-bolszewicka w prasie węgierskiej...*, s. 91—92.

⁷⁶ E.L. VARGA: *Ochotnicy węgierscy w Wojsku Polskim w latach 1919—1920. „Niepodległość i Pamięć”* 2010, nr 32, s. 75.

⁷⁷ *Ibidem*, s. 78.

nistów⁷⁸. W sporządzonym w Budapeszcie i datowanym na 9 listopada 1932 roku wykazie ochotników węgierskich pełniących w latach 1919—1923 służbę w Wojsku Polskim, a przedstawionych do odznaczenia przez Związek Legionistów Polskich w Budapeszcie widnieją 44 nazwiska, co potwierdza udział ochotników węgierskich w walce u boku Polaków⁷⁹.

Węgrzy walczyli w polskiej armii zarówno w czasie wojny z bolszewikami, jak i podczas polskich walk z Czechami na południu Polski⁸⁰. W czasie starć przy granicy polsko-czechosłowackiej po stronie polskiej walczyło kilkuset Węgrów. Wielu z tych dzielnych żołnierzy po zakończeniu działań wojennych w Polsce zostało w późniejszym okresie zatrzymanych przez Czechów na terenie okupowanych przez nich Górnych Węgier, a sąd wojskowy w Koszycach oskarżył ich o zdradę ojczyzny. Niektórzy z nich zostali skazani na karę śmierci przez powieszenie, innych ukarano więzieniem w wymiarze od 2 do 15 lat. Ocaleli oni jedynie dzięki akcji wymiany przeprowadzonej przez rząd węgierski⁸¹.

W czasie wojny polsko-rosyjskiej inicjowano działania zmierzające do przerzucenia do Polski większej liczby węgierskiego wojska. W marcu 1920 roku Węgrzy gotowi byli wysłać do Polski dwie dywizje, ale bez broni i rynsztunku⁸². W dniu 10 lipca 1920 roku w związku z trudnym położeniem, w jakim znalazł się rząd polski, zwrócił się on do Budapesztu z pytaniem, czy Węgrzy będą w stanie wysłać Polsce na pomoc 20—30 tys. kawalerii. Informacja o tym fakcie zawarta została w depeszy szyfrowej z 10 lipca 1920 roku wysłanej przez przedstawiciela Węgier w Warszawie hrabiego Ivána Csekonicsa do ministra spraw zagranicznych hrabiego Pála Telekiego. W depeszy tej pytano o możliwość udzielenia Polsce pomocy wojskowej i możliwość przejścia wojsk węgierskich przez terytorium Rumunii⁸³. Jednak Węgry w tym czasie nie były w stanie spełnić prośby Polaków, gdyż nie dysponowały takimi siłami. Aczkolwiek hrabia Teleki odpowiedział warunkowo, że Węgry są w stanie wysłać wojska, które Polacy musieliby sami wyekwipować. Informację tę zawiera depesza szyfrowa nr 92 z 13 lipca 1920 roku przesłana przez ministra Telekiego do przedstawiciela Węgier w Warszawie. Była ona odpowiedzią na depeszę szyfrową

⁷⁸ E.L. VARGA: *Bratanki w Legionach*. Dostępne w Internecie: <http://www.naszdziennik.pl/mysl/59045,bratanki-w-legionach.html?d=1> (dostęp: 5.12.2013).

⁷⁹ Wykaz z dnia 9 listopada 1932 roku zawierający nazwiska ochotników Węgrów pełniących w latach 1919—1923 służbę w Wojsku Polskim przedstawionych do odznaczenia przez Związek Legionistów Polskich w Budapeszcie. W: *Dwa bratanki...*, s. 435—436.

⁸⁰ E.L. VARGA: *Ochotnicy węgierscy w Wojsku Polskim...*, s. 75.

⁸¹ T. GERENCSEK: *Cud nad Wisłą, wojna polsko-bolszewicka w prasie węgierskiej...*, s. 92.

⁸² M. DROZDOWSKI: *Międzynarodowe aspekty wojny polsko-bolszewickiej 1919—1920. Antologia tekstów historycznych*. Warszawa 1996, s. 26.

⁸³ Depesza szyfrowa przedstawiciela Węgier w Warszawie hr. Csekonicsa do ministra spraw zagranicznych hr. Telekiego z zapytaniem o możliwość udzielenia Polsce pomocy wojskowej z dnia 10 lipca 1920 r. W: *Sąsiedzi wobec wojny 1920 roku...*, s. 293.

z 10 lipca 1920 roku⁸⁴. Rząd węgierski wysłał wówczas do Warszawy delegację, która w uroczysty sposób oświadczyła, że naród węgierski z przyczyn od siebie niezależnych nie jest w stanie udzielić pomocy zbrojnej poza dostawami amunicji⁸⁵.

Do tego, aby Węgrzy mogli wysłać do Polski swoich żołnierzy w celu wyekwipowania ich i wykorzystania do walki z bolszewikami, potrzebna była zgoda Francji. Francuzi jednak swoją zgodę uzależnili od aprobaty Czechosłowacji i Rumunii. Rząd w Pradze jednakże 10 sierpnia 1920 roku kategorycznie odmówił wydania pozwolenia na przejście żołnierzy węgierskich przez swoje terytorium⁸⁶.

Przedstawiając przykłady zaangażowania Węgrów w obronę wolności Polaków w 1920 roku, jak i podczas całego okresu polskich walk o granice państwowe, należy stwierdzić, że Węgrzy nie byli w stanie udzielić Polsce takiej pomocy, jakiej by chcieli. Nie zmienia to jednak faktu, że pomoc okazana przez nich Polsce w czasie wojny z Rosją bolszewicką była dla niej bezcenna i w znaczący sposób przyczyniła się do polskiego zwycięstwa w Bitwie Warszawskiej oraz całej wojnie. Bez dostaw węgierskiej amunicji, której transporty m.in. w sierpniu 1920 roku docierały do Polski, naszym żołnierzom mogło po prostu zabraknąć amunicji do karabinów, co w następstwie mogłoby odmienić losy wojny⁸⁷.

Zarówno okazane wsparcie moralne, udział w wojnie węgierskich ochotników, jak i realizowane dostawy uzbrojenia i sprzętu wojennego dla znajdującej się w stanie wojny Polski były pomocą, która zasługuje na pamięć następnych pokoleń Polaków i Węgrów.

Bibliografia

- BALCERAK W.: *Geneza i uwarunkowania wojny polsko-radzieckiej 1919—1920*. W: *Wojna polsko-sowiecka 1920 roku. Przebieg walk i tło międzynarodowe. Materiały sesji naukowej w Instytucie Historii PAN 1—2 października 1990*. Red. A. KORYN. Warszawa 1993, s. 9—32.
- BORÁK M.: *Zadržování přepravy válečného materiálu přes Československo do Polska v letech 1919—1920*. W: *Śląsk Cieszyński u zarania polskiej i czechosłowackiej niepodległości 1918—1920*. Red. K. NOWAK. Cieszyn 1999, s. 86—95.

⁸⁴ Odpowiedź ministra Telekiego na depeszę szyfrową Csekonicsa z Warszawy z dnia 10 lipca 1920 roku w sprawie udzielenia pomocy Polsce z dnia 13 lipca 1920 r. W: *Sąsiedzi wobec wojny 1920 roku...*, s. 294.

⁸⁵ T. GERENCSEK: *Cud nad Wisłą, wojana polsko-bolszewicka w prasie węgierskiej...*, s. 91.

⁸⁶ L. VILLAT: *Rola Węgier w wojnie polsko-bolszewickiej...*, s. 5; Depesza z dnia 13 sierpnia 1920 roku od ministra spraw zagranicznych Pála Telekiego do delegata rządu węgierskiego w Paryżu Ivána Praznovszkyego dotycząca postawy Ententy wobec stanowiska Czechosłowacji niewyrażającej zgody na przemarsz armii węgierskiej do Polski. W: *Dwa bratanki...*, s. 516—517; J. KUKUŁKA: *Francja a Polska po traktacie wersalskim 1919—1922*. Warszawa 1970, s. 316—317.

⁸⁷ G. NOWIK: *Węgry—Polska 1918—1920*. W: *Dwa bratanki...*, s. 14—15.

- CISEK J.: *Sąsiedzi wobec wojny 1920 roku: wybór dokumentów*. Londyn 1990.
- DAVIES N.: *Orzeł biały, czerwona gwiazda*. Tłum. A. PAWELEC. Kraków 2011.
- DIVEKY A.: *Co chcieli zrobić Węgrzy dla Polski w okresie wojny*. Warszawa 1939.
- Dokumenty i materiały do stosunków polsko-radzieckich*. T. 3. Red. N. GĄSIOROWSKA-GRABOWSKA. Warszawa 1964.
- DROZDOWSKI M.: *Międzynarodowe aspekty wojny polsko-bolszewickiej 1919—1920. Antologia tekstów historycznych*. Warszawa 1996.
- Dwa bratanki. Dokumenty i materiały do stosunków polsko-węgierskich 1918—1920*. Wybór i oprac. E.L. VARGA. Wstęp i red. G. NOWIK. Warszawa 2016.
- FELCZAK W.: *Historia Węgier*. Wrocław 1983.
- GERENCSEK T.: *Cud nad Wisłą, wojna polsko-bolszewicka w prasie węgierskiej*. „Niepodległość i Pamięć” 2010, nr 32.
- GRZEGORCZYK T.: *Wyprawa kijowska*. Toruń 2014.
- Historia dyplomacji polskiej*. T. 4. Red. P. ŁOSSOWSKI. Warszawa 1995.
- KAMIŃSKI M.: *Czechosłowacja wobec wojny polsko-bolszewickiej w 1920 roku*. W: *Wojna polsko-sowiecka 1920 roku. Przebieg walk i tło międzynarodowe. Materiały sesji naukowej w Instytucie Historii PAN 1—2 października 1990*. Red. A. KORYN. Warszawa 1993, s. 185—198.
- KAMIŃSKI M.: *Konflikt polsko-czeski 1918—1921*. Warszawa 2001.
- KOTŁOWSKI T.: *Niemcy 1890—1945. Dzieje państwa i społeczeństwa*. Kraków 2008.
- KOŹMIŃSKI M.: *O węgierskich celach politycznych i sprawie pomocy Polsce w wojnie polsko-sowieckiej w 1920 roku*. W: *Rok 1920. Z perspektywy osiemdziesięciolecia*. Red. A. AJNENKIEL. Warszawa 2001, s. 232—242.
- KUKUŁKA J.: *Francja a Polska po traktacie wersalskim 1919—1922*. Warszawa 1970.
- LEINWAND A.: *Wojna polsko-sowiecka w latach 1919—1920. Polityka i strategia stron walczących*. W: *Wojna polsko-sowiecka 1920 roku. Przebieg walk i tło międzynarodowe. Materiały sesji naukowej w Instytucie Historii PAN 1—2 października 1990*. Red. A. KORYN. Warszawa 1993, s. 33—40.
- NOWAK A.: *Jak rozbić rosyjskie imperium? Idee polskiej polityki wschodniej (1733—1921)*. Kraków 1999.
- NOWAK A.: *Pierwsza zdrada Zachodu. 1920 zapomniany appeasement*. Kraków 2015.
- NOWAK A.: *Walka o granice: 1918—1921*. W: *Polski wiek XX: Dwudziestolecie*. Red. K. PERSAK, P. MACHCEWICZ. Warszawa 2009.
- POBÓG-MALINOWSKI W.: *Najnowsza historia polityczna Polski*. T. 2: 1914—1939. Gdańsk 1990.
- POTIRON P.: *Stanowisko Francji w okresie między Bitwą Warszawską a traktatem ryskim (sierpień 1920—marzec 1921 roku)*. W: *Rok 1920. Z perspektywy osiemdziesięciolecia*. Red. A. AJNENKIEL. Warszawa 2001, s. 262—275.
- Relacja gen. dyw. Nándora Taróczego tłum. przez Endre László Varga*. „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2007, nr 2 (217).
- SANDOMIRSKI K.: *Polska Misja Wojskowa Zakupów w Paryżu w latach 1919—1920*. „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1978, nr 4, s. 65.
- VARGA E.L.: *Bratanki w Legionach*. Dostępne w Internecie. <http://www.naszdziennik.pl/mysl/59045,bratanki-w-legionach.html?d=1>, (dostęp: 5.12.2013).
- VARGA E.L.: *Czy wiesz, kim był Nándor Taróczy?* Dostępne w Internecie. <http://www.deon.pl/inteligentne-zycie/obiektyw/art,214,czy-wiesz-kim-byl-nndor-taroczy.html> (dostęp: 5.12.2013).
- VARGA E.L.: *Ochotnicy węgierscy w Wojsku Polskim w latach 1919—1920*. „Niepodległość i Pamięć” 2010, nr 32, s. 75—83.
- VARGA E.L.: *Węgry a wojna polsko-rosyjska 1919—1920 roku*. W: *Wojna polsko-rosyjska 1919—1920 i jej międzynarodowe odniesienia z perspektywy 90-lecia*. Red. J. ŚLIPIEC, T. KOŚMIDER. Warszawa 2010, s. 369—376.
- VILLAT L.: *Rola Węgier w wojnie polsko-bolszewickiej*. Warszawa 1931.

WANDYCZ P.: *Cena wolności. Historia Europy Środkowowschodniej od średniowiecza do współczesności*. Kraków 2003.

WYSZCZELSKI L.: *Wojna polsko-rosyjska 1919–1920*. T. 2. Warszawa 2010.

Piotr Uwijała

The Hungarian state's help for Poland in 1920

Summary

The article ponders an important question of Polish-Hungarian relations in the midst of Polish-Soviet war in 1920. First of all, it presents the wide scope of aid provided to Poland by the Hungarian state throughout the former country's struggle for independence and securing its place on the map of the post-WWI Europe. Moreover, the article goes on to indicate the political aims and objectives pursued by Hungarians while supporting the fight and policies of the re-established Polish state. What constituted the crucial part thereof was supplying firearms and ammunition manufactured in Hungary along with the assistance during delivery process of the army materiel purchased by Poland in the western Europe, including weaponry, ammunition, and military equipment. The author of the article provides comprehensive data on the amount of military materiel supplied by Hungary to Poland, complementing it with information concerning the details of transporting it by railway through Hungarian and Romanian territory in 1920, and giving account of the role Hungarian volunteers played in the Polish Armed Forces as well as of attempts of implementing the Hungarian concept of close strategic alliance with Poland. The article also presents the geopolitical determinants that emphasize the essence and role of Hungarian aid granted/rendered to Poland.

Key words: Polish-Soviet war, Hungary, aid, military transports, Polish-Hungarian relations, army materiel, weaponry, ammunition

Piotr Uwijała

Die dem Polen vom ungarischen Staat im Jahre 1920 geleistete Hilfe

Zusammenfassung

Der Beitrag befasst sich mit wichtigem Thema der polnisch-ungarischen Beziehungen während des polnisch-russischen Kriegs. Der Verfasser zeigt den großen Umfang der Polen durch ungarischen Staat geleisteten Hilfe, als Polen um seine Unabhängigkeit und die ihm gebührende Stelle im Nachkriegseuropa kämpfte, und weist auf Beweggründe und politische Ziele der Ungarn bei der Unterstützung des Kampfes und der Politik des wiedergeborenen polnischen Staates hin. Das wichtigste Element der ungarischen Hilfe waren Lieferungen der in Ungarn hergestellten Waffen und Munition, als auch Beförderung von der durch Polen in Westeuropa angekauften militärischen Ausrüstung. In dem

Beitrag findet man wichtige Informationen über Mengen und Art der zugestellten Militärausrüstung, über die Organisation des Eisenbahntransports durch das ungarische und rumänische Territorium nach Polen im Jahre 1920, über die in polnischer Armee kämpfenden Freiwilligen aus Ungarn als auch über Ungarns Bemühungen, ein enges Bündnis mit Polen einzugehen. Der Verfasser nennt geopolitische Umstände, welche das Wesen und die Bedeutung der ungarischen Hilfe verdeutlichen.

Schlüsselwörter: polnisch-bolschewistischer Krieg, Ungarn, Hilfe, militärische Transporte, polnisch-ungarische Beziehungen, Kriegsausrüstung, Waffe, Munition